

Munich Personal RePEc Archive

Agriculture of Krasnodar Krai and Agroholding Kuban

Rajko Bukvić

Nizhny Novgorod State University of Engineering and Economics,
Knyaginino, Russia

2018

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/89296/>

MPRA Paper No. 89296, posted 2 October 2018 20:37 UTC

ПОЉОПРИВРЕДА КРАСНОДАРСКЕ ПОКРАЈИНЕ И АГРОХОЛДИНГ КУБАЊ

Рајко М. Буквић^{*}
r.bukvic@mail.ru

Резиме

У раду се анализира пољопривреда Краснодарске покрајине, једног од мањих, али економски развијенијих субјеката сложено уређене Руске Федерације (РФ). Најпре је дат географски и друштвеноекономски приказ Краснодарске покрајине. По величини територије и броју становника упоредив с мањим европским земљама, попут Аустрије, Чешке или Републике Ирске, односно Данске, Финске и Словачке, овај регион је нешто мањи и слабије насељен од Србије. Разноврсност рељефа, климатских услова и велика природна богатства чине повољне услове за његов економски и друштвени развој. Посебно су развијени агроиндустријски комплекс и туризам, што и представља знак распознавања региона не само у оквирима Русије, већ и ван њених граница. У производњи низа пољопривредних култура Краснодарска покрајина заузима водеће, или једно од водећих места у оквирима Руске Федерације. Дат је кратак приказ Агрохолдинга Кубањ, највећег и најзначајнијег пољопривредно-прехрамбеног предузећа у Покрајини и једног од највећих у РФ, чије је седиште у г. Уст-Лабинск, и који има активе у више од 20 агропредузећа у неколико рејона Краснодарске покрајине. Земљишни фонд АгроХолдинга чини 112 хиљада ха, број запослених је око 5 хиљада људи. Привредна сарадња Србије с Русијом у целини знатно заостаје за оном из времена СФРЈ и СССР, али ће у будућности свакако бити повећана, а у оквиру тога и сарадња с Краснодарском покрајином, која се неће заснивати само на трговинским односима.

Кључне речи: Краснодарска покрајина, агроиндустрија, туризам, развој, Агрохолдинг Кубањ

^{*} Научни саветник. Почасни професор, Нижегородски државни инжењерско-економски универзитет, Књагињино, Русија.

УВОД: ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ

Савремена Руска Федерација (РФ) правна је наследница некадашњег Совјетског Савеза (СССР), у чијем је саставу била као Руска Совјетска Федеративна Социјалистичка Република (РСФСР) од 30. децембра 1922, када су СССР образовали Совјетска Русија, Украјина, Белорусија и Закавказска Федерација, па до краја 1991. Тзв. Беловешким споразумом Русије, Украјине и Белорусије од 8. децембра 1991. констатован је престанак постојања СССР-а, а 12. децембра споразум је ратификовао Врховни Совјет РСФСР. Затим је Врховни Совјет РСФСР 25. децембра усвојио закон о преименовању РСФСР у Руску Федерацију, да би тачно две године после тога, 25. децембра 1993, ступио на снагу нови, данас важећи Устав Русије.

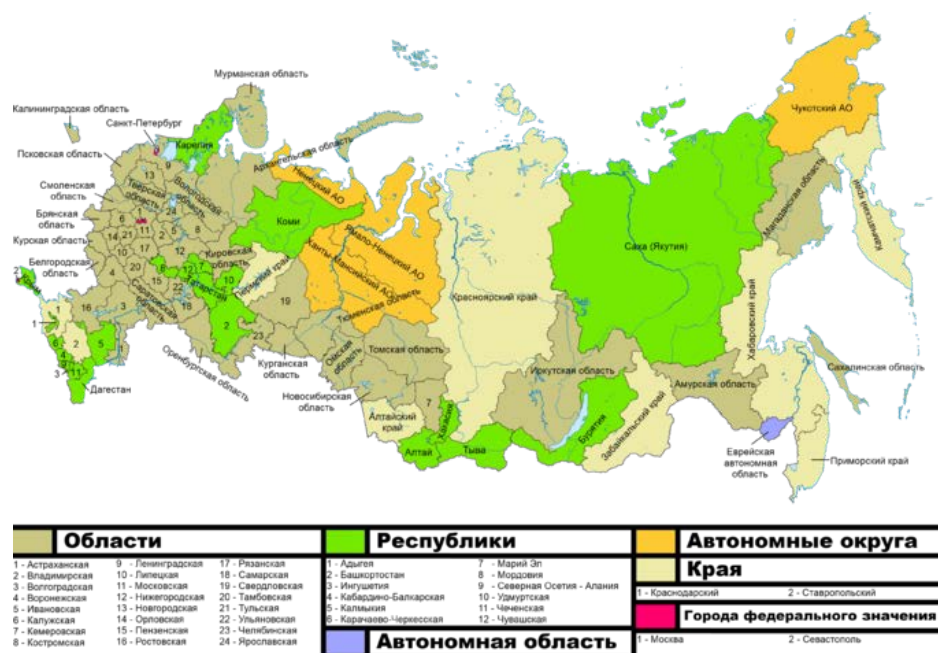
Русија је највећа земља на свету, простире се на два континента и заузима преко 17 милиона км². Данашња Русија наследница је већег броја држава, које све према познатој, премда спорној, теорији „позивања Варјага” (Норманска теорија) потичу од древне руске државе основане 862. године под влашћу династије Рјуриковича.

Русија је сложена федерација, коју не чине само републике, већ и федералне јединице с другачијим називима. Све су оне обухваћене заједничким називом – субјекти федерације. Субјекти савремене Руске Федерације формирани су у време РСФСР. Када је усвојен важећи Устав, 1993, у њему је фигурирало 89 субјеката. Уследио је, међутим, низ преименовања и трансформација, тако да је од 1. марта 2008, после уједињавања неких региона, остало укупно 83 субјекта, да би се после повратка Крима (са Севастопољем) у састав Русије, после референдума 18. марта 2014. број субјеката повећао на 85 (вид. сл. 1).

Сагласно Уставу Руске Федерације, статус субјеката федерације, као територијалне јединице највишег нивоа, имају градови федералног значаја (Москва, Санкт-Петербург и после присаједињења Крима, након референдума 16. марта 2014, Севастопољ), републике (Адигеја, Алтај, Башкортостан, Бурјатија, Дагестан, Ингушетија, Кабардино-Балкарија, Калмикија, Карачајево-Черкесија, Коми, Крим, Мариј-Ел, Мордовија, Саха /Јакутија/, Северна Осетија, Татарстан, Тива, Удмуртија, Хакасија, Чеченија, Чувашија), покрајине (Алтајска, Забајкалска, Камчатска, Краснодарска, Краснојарска, Пермска, Приморска, Ставропољска,

Хабаровска), аутономне области (Јеврејска аутономна област), области (Амурска, Архангелска, Астраханска, Белгородска, Брјанска, Владимирска, Волгоградска, Вологодска, Вороњешка, Ивановска, Иркутска, Калињинградска, Калужска, Кемеровска, Кировска, Костромска, Курганска, Курска, Лењинградска, Липецка, Магаданска, Московска, Мурманска, Њижегородска, Новгородска, Новосибирска, Омска, Оренбуршка, Орловска, Пензенска, Псковска, Ростовска, Рјазанска, Самарска, Саратовска, Сахалинска, Свердловска, Смоленска, Тамбовска, Тверска, Томска, Тулска, Тјуменска, Уљановска, Чельабинска, Ярославска), аутономни окрузи (Ненецки, Ханти-Мансијски – Југра, Чукотски, Јамало-Ненецки).

Слика 1. Субјекти Руске Федерације

Извор: Территориальный состав России,
http://kcbux.ru/Statyy/ZA_zizny/za-016_karta-RF.html

Сваки субјект федерације, поред федералних органа, има извршну (по правилу, губернатора или челника), законодавну (регионални парламенти) и судску (уставни, или статутарни суд) грану власти. Субјекти имају свој сопствени устав или статут, а такође сопствено законодавство, које усвајају регионални парламенти. Субјекти федерације имају по два представника у врховном дому руског парламента – Савету Федерације. У узајамним односима с федералним органима државне власти сви субјекти федерације међусобно су равноправни. Субјекти имају пуномоћја да решавају питања која је Устав пренео у надлежност субјеката. Субјекти Руске Федерације немају право изласка из њеног састава.

Слика 2. Федерални окрузи Руске Федерације

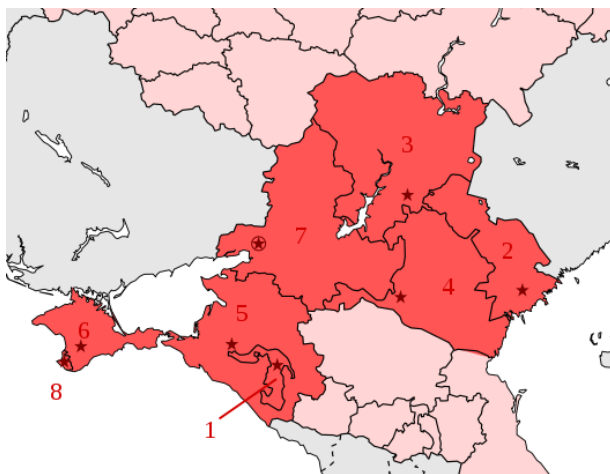

Извор: Федеральные округа России, Яндекс.Картинки, www.yandex.ru

Према основама политичког и друштвеног уређења Руске Федерације, субјекти федерације групишу се, почев од 2000. године, у

федералне округе. Окрузи нису субјекти, или некакви други конститутивни делови Федерације, створени су по угледу на војне округе. Федерални округ је територија, на којој Председника Русије представља његов пуномоћни представник (полпред), који је један од руководећих сарадника Администрације Председника Руске Федерације и у низу случајева замењује председника. У моменту установљења, створено је седам округа, затим је у 2010. из Јужног федералног округа издвојен Северно-Кавкаски, а после присаједињења Крима формиран је Кримски федерални округ, који је недавно прикључен Јужном федералном округу. Тако, данас у Руској Федерацији постоји осам федералних округа. Краснодарска покрајина припада Јужном федералном округу (број 4, слика 2), који се налази на крајњем југозападу Руске Федерације.

Слика 3. Јужни федерални округ

Извор: Южный федеральный округ,
https://ru.wikipedia.org/wiki/Южный_федеральный_округ

Поред округа, субјекти Федерације групишу се још у: а) 12 економских рејона; б) 14 географских рејона; в) 4 војна округа (до 2010 – 6). Најзад, од не малог значаја је и подела земље на часовне зоне (појасе). Територија Русије по географској дужини простире се на 171°22', или приближно на 11,4 часа. У формалном смислу земља је

подељена на 11 часовних зона, почев од Калињинградске (-1 час у односу на московско време) до Камчатске (+9 часова). Треба поменути и чињеницу да је Русија од 2011. године напустила сезонске прелазе на летње и зимско рачунање времена.

Табела 1. Јужни федерални округ

№	Субјекат Федерације	Површина (км ²)	Популација ^[1]	Административни центар	Регионални бруто производ 2016.	
					Свега (млрд. р.)	Пер capita (000 р.)
1	Република Адигеја	7.792	↗ 453.376	Мајкоп	91,4	201,9
2	Астраханска област	49.024	↘ 1.017.514	Астрахањ	338,7	332,4
3	Волгоградска област	112.877	↘ 2.521.276	Волгоград	743,3	292,6
4	Република Калмикија	74.731	↘ 275.413	Елиста	56,0	201,4
5	Краснодарска покрајина	75.485	↗ 5.603.420	Краснодар	2.015,9	363,7
6	Република Крим	26.100	↗ 1.913.731	Симферопол	315,9	165,4
7	Ростовска област	100.967	↘ 4.220.452	Ростов на Дону	1.270,9	300,2
8	Град Севастопол	864	↗ 436.670	-	64,2	151,9

^[1] Процена броја становника на дан 1. јануара 2018.

Извор: Южный федеральный округ,
https://ru.wikipedia.org/wiki/Южный_федеральный_округ; *Регионы России. Социально-экономические показатели 2017*, Москва, 2017.

Постојеће економско рејонирање ступило је на снагу усвајањем Одлуке Госстандарта Русије од 28. децембра 1995. године № 640, и представљено је у Општеруском класификатору економских региона ОК 024-95. Ми смо користили издање из 2000. (ОКЭР 2000¹), такође и податке Википедије. Данас у Руској Федерацији постоји 12 економских рејона, при чему Крим није укључен у састав ниједног економског

¹ *Общероссийский классификатор экономических регионов ОК 024-95, ОКЭР 2000*, Москва, 2000.

рејона, пошто је економско рејонирање, иако и подржано Министарством економског развоја Русије, од 2000-их година уступило место подели на федералне округе. Подела на округе, мада је и искомпликовала економско рејонирање, уводећи још један његов ниво, има своје оправдање у фактичком постојању атрибута економских рејона – органа економског управљања, чега до тада у пракси није било.

Јужни федерални округ (сл. 3), после издвајања из његовог састава Северно-Кавкаског и укључења Кримског федералног округа², чине три републике, три области, једна покрајина и један град федералног значаја (таб. 1). Његова укупна површина је 447.821 км².

Субјекти Јужног федералног округа међусобно су доста неуједначени по степену развијености. Ако се као показатељ (економске) развијености узме регионални бруто производ по становнику (последња колона у табели 1), видимо да су разлике у развијености више него 2:1 (Краснодарска покрајина : Република Крим). Краснодарска покрајина је не само најразвијенија у округу, већ је приметно изнад одговарајућег просека за Руску Федерацију (који према истом извору износи 298,6 хиљада рубаља).

Краснодарска покрајина основана је 13. септембра 1937, кад је тадашња Азовско-Црноморска покрајина подељена на Краснодарску покрајину и Ростовску област (с центром у Ростову на Дону), а данас припада Јужном федералном округу и Севернокавказском економском рејону. Налази се у Московској часовној зони.

Слика 4. Застава и грб Краснодарске Покрајине

Извор: *Гербы регионов России*, № 26, Краснодарский край

² Указ о прикључењу Крима (и Севастопоља) Јужном федералном округу потписан је 28. јула 2016.

У административном смислу Покрајина се дели на седам градских муниципалитета (Краснодар, Новоросијск, Гелендик, Горјачи Кључ, Сочи, Армавир, Анапа) и 37 рејона (Абински, Апшеронски, Белоглински, Белореченски, Брјуховецки, Виселковски, Гуљкевички, Дински, Јејски, Кавкаски, Калињински, Кањевски, Кореновски, Красноармејски, Криловски, Кримски, Кургањински, Кушчовски, Лабински, Лењинградски, Мостовски, Новокубањски, Новопокровски, Отрадњенски, Павловски, Приморско-Ахтарски, Северски, Славјански, Старомински, Тбилиски, Темрјукски, Тимашовски, Тихорецки, Туапсински, Успенски, Уст-Лабински, Шчербиновски).

1. ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, ВЕЛИЧИНА И СТАНОВНИШТВО

Краснодарска покрајина (слика 5) један је, дакле, од девет субјеката Руске Федерације са статусом покрајине (крај). Налази се на југу европског дела Русије, у границама Северозападног Кавказа, чији северни и централни делови припадају Кубањској равници а јужни планинама Великог Кавказа.³ Територија региона налази се између 43° 30' и 46° 50' северне географске ширине и приближно је подељена на два дела 45. паралелом.

У односу на Србију (46° 11' и 41° 51') територија ове покрајине налази се нешто мало померена ка северу, отприлике од географске ширине Ниша (43° 19') па до северних граница Србије. На северу и североистоку Покрајина се граничи с Ростовском облашћу, на истоку са Ставропољском покрајином, на југоистоку с Карачајево-Черкеском Републиком, а на југу с Абхазијом. Унутар територије Покрајине налази се Република Адигеја, једна од република савремене Русије у којој живе припадници черкеске групе народа. Керченски мореуз дели Покрајину од Кримског полуострва и Кримске Републике. Изградњом Кримског моста успостављена је и копнена веза Краснодарске покрајине и Крима.

³ Основни подаци о физичко-географским карактеристикама Краснодарске покрајине преузети су из: *Географический энциклопедический словарь (географические названия)*, 2003, одреднице Краснодарский край, Кубань, Сочи, Таманский полуостров, и уџбеника И. Лотишева (И. П. Лотышев, *География Краснодарского края*, Краснодар 2001).

На северозападу Покрајина излази на Азовско и на југозападу на Црно море. Компактност територије Краснодарске покрајине прекинута је 1991. Тада се Република Адигеја (с укупном површином од 7.792 км²), раније у саставу Покрајине као аутономна област, осамосталила и одделила од Краснодарске покрајине, а сада се у целини налази у њој.

Слика 5. Краснодарска покрајина

Извор: Краснодарский край карта, www.yandex.ru

Краснодарска покрајина заузима територију од 75.485 км², с максималним распоном у правцу север–југ 370 и запад–исток 375 км. По величини територије она се може поредити с таквим европским земљама какве су Чешка (78.866 км²), Аустрија (83.871 км²), Република

Ирска (70.273 км²), а нешто је мања од Републике Србије (88.502 км²)⁴. Од укупне дужине граница (1.540 км), 740 км пролази морским обалама.

Број становника Покрајине је 5,4 милиона (3,2% становништва Русије). То даје за Русију релативно велику густину насељености од 71,59 на км²; у односу на Србију (број становника по попису 2011.⁵ 7.186.862, или 92,6 на км²) густина насељености је скоро за једну четвртину мања. Учешће градског становништва у укупном износи 54%, што је знатно мање него у просеку за целу Руску Федерацију, где је тај удео скоро три четвртине. То говори да се ради о територији на којој се становништво већим делом бави пољопривредом. Највећи градови су Краснодар (преко 800.000) и Сочи (око 400.000), а више од 100.000 становника имају још Новоросијск (око 260.000) и Армавир (нешто мање од 200.000 житеља). Удео градског у укупном становништву у Србији је незнатно већи (нешто више од 56%), али је структура у оквиру градског становништва другачија, с једним великим градом (Београд), двоструко насељенијим од Краснодара.

Покрајина је многонационална, у њој живе представници више од сто националности. Ипак, преовлађују Руси, који чине око 86% укупног становништва, остало су Украјинци (4%), Јермени (3%), Адигејци (2%), Белоруси (0,8%), Немци (0,6%), Грци (0,6%), Јевреји, Молдавци, Кримски Татари, Татари, Грузинци и др. Покрајина је један од ретких руских региона чије се становништво у постсовјетском периоду увећало (за 0,7 милиона), што је значајним делом последица миграционих кретања, првенствено из држава Закавказја⁶. По броју становника упоредива је са следећим европским земљама: Данска (5,4 милиона), Финска (5,2), Словачка (5,4).

2. КЛИМА, РЕЉЕФ И ВОДЕ

Краснодарска покрајина се налази на истој географској ширини као северна Италија и јужна Француска, на граници умерених и

⁴ Статистички календар Републике Србије 2014, стр. 111.

⁵ Без података за Косово и Метохију.

⁶ Видяпин (ред.) *Экономическая география России*, Москва, 2012, стр. 381.

субтропских ширина, на додиру равница и планина. Висинска расподела земљишта на равничарско (око две трећине, на северу и западу, видети слику 4) и планинско (једна трећина), поред географске ширине и изласка на два мора, утиче на разнообразност и непостојаност временских услова. Наведени сложени физичко-географски услови, разнообразност ландшафтâ, близина мора уносе промене у преносу ваздушних маса и условљавају велику разноврсност климата на територији.

Слика 6. Краснодарска покрајина и река Кубањ

Извор: Климат Краснодарского края,
http://trasa.ru/region/krasnodarskiy_clim.html.

Клима је умерено-континентална и степска у већем, равничарском делу. У северном делу црноморске обале, на територији између Анапе и Туапсеа, она поприма карактеристике средоземне, док

је у планинским деловима влажнија и прохладна према југоистоку, док јужније од Туапсеа, прелази у влажну суптропску. Средње температуре крећу се од -4 до 5° у јануару (у равничарском и приобалном делу). односно од 22 до 24° у јулу, док је у планинском делу између 8 (у јануару) и 13° (у јулу). Просечна годишња количина падавина се разликује: од 400 до 1.000 мм у рејону Сочија до око 3.200 мм у Красној Пољани. Ови климати значајно погодују развоју пољопривредне производње, пошто у равничарском делу територије вегетациони период траје 220 – 240 дана. То је значајно више него у другим деловима Русије; познато је да су природни услови у Русији у целини врло непогодни за развој пољопривреде – период подесан за сетву и скупљање летине на северу (на проторима од тајги до тундри) траје свега 100 до 140 дана, у зависности од степена влажности, у Лењинградској области 150 – 170 дана, у централним областима, око Москве, око пет и по месеци (од средине априла до краја септембра), а у степама око пола године. Сезона купања у приморским летовалиштима Краснодарског краја траје од маја до октобра. Температура морске воде у августу је 24°C , у јуну, и најзад у септембру 19 – 20°C .

Основна река је Кубањ (видети слику 6), по коме се понекад назива и сама Покрајина – други назив Покрајине управо је Кубањ, релативно мале дужине (870 км, заједно с притоком Улукамом 906 км) али богата водом. Као посебан куриозитет наводи се да је река мењала своје име око 300 пута. Долази из рејона планине Елбрус, у Карачајево-Черкеској Републици, као саставница двају извора – Улукам и Учкулан. Јужно од града Невиносимска улази у Кубањско-Приазовску низију, протиче затим кроз Ставропољску покрајину, Краснодарску покрајину (у дужини од 662 км) и Републику Адигеју. При ушћу у Азовско море Кубањ образује велику мочварну делту. Његове притоке су Мали Зеленчук, Велики Зеленчук, Уруп, Лаба, Бела, Пшиш. Неравномерни годишњи распоред вода у Кубању доводио је раније до поплава у пролеће и лето са значајним штетама, тако да су ради регулисања водотокова саграђене бране и канали. Између осталог, 1949 . саграђен је Невиномиски канал што је било основ за стварање нове водне магистрале, дужине 450 км, која обезбеђује воду пољопривреди и отвара перспективе градње хидроцентрала. На Кубању се налази већи број градова – Карачајевск, Черкеск, Армавир, Новокубанск, Кропоткин, Уст-Лабинск, Краснодар, а у делти је морска лука Темрјук (Азовско море).

Река Кубањ дели територију Покрајине на северни, равничарски део, који обухвата око две трећине, и јужни, предпланински и планински, с преосталом трећином укупне територије. Највиша тачка (3.345 м) налази се на планини Цахвоа, на гребену Херцен, између рекâ Безимјанка и Цахвоа, југоисточно од Сочија. Планински део покрајине у основи чини планински систем Великог Кавказа, који почиње недалеко од града Анапа и простире се према Апшеронском полуострву у дужини од скоро 1.500 километара, од тога 340 у границама покрајине. Ширина Кавкаског гребена повећава се од 30 на северозападу до 130 километара на југоистоку.

Више од половине укупне територије заузимају равнице: Кубањско-Приазовска низија, Прикубањска низија и делта реке Кубањ. Кубањско-Приазовска равница је ниска алувијална равница с опширним водоплавним долинама, простире се од долине реке Кубањ до Азовског мора и северне границе покрајине. Спушта се према северозападу (висина се постепено снижава од 156 метра у рејону Кропоткина до 0 метра на обале Азовског мора). Прикубанска нагнута равница је терасаста, подељена дубоким долинама левих притока реке Кубањ с низом врло изражених тераса (с висинама тераса до 200 метара) и дубоким увалама. Делта реке Кубањ има многобројне рукавце, за њен рељеф карактеристичне су мале леје, међулејне удолине, речна ушћа и плавњи.

Сложен је рељеф Таманског полуострва (Тамањ), које се пружа према Криму, а опкољено је са севера Азовским морем, са запада Керченским мореузом и са југа Црним морем. Величина Тамања је око 2.000 км². Настао је од некадашњих острва, која су се у 5. веку сјединила. Приморске низије на Тамању смењују се с крајњим западним огранцима Великог Кавказа и разним облицима рељефа које ствара делта Кубања. Брда су ниска, до 164 м надморске висине. На полуострву има више од 30 угаслих и активних блатних вулкана.

3. ПРИРОДНА БОГАТСТВА

Краснодарска покрајина поред повољних климатских услова и орохидрографског склопа богата је мноштвом природних ресурса,

посебно минералних – нафта, со, гас, камени угаљ, манган, бакар, никл, калај, кречњак. У њој се налази 60 врста руда, 69 налазишта нафте, 42 извора минералних вода, резерве нафте процењене су на 1,7–1,9 милиона тона, а природног гаса на 3 милијарде м³. Најстарији је рејон експлоатације нафте у Русији, добијање нафте почело је још 1864. године (у Краснодару, Армавиру и Новоросијску). Огромне су наслаге грађевинских и путних материјала (кречњак, гранит, мермер, шљунак). Има и сребра, олова, цинка, графита, гвожђа итд. Значајне су резерве јодно-бромних вода. Равнице Западног Предкавказја богате су черноземима, што даје одличну основу за развој земљорадње.

Земљишни покривач је разноврстан, заступљено је чак 108 различитих типова тла⁷. Међу њима најзаступљенији су претежно предкавказки карбонатни черноземи. Велики део Азовско-Кубанске низине и степâ Таманског полуострва прекривен је черноземом. Чернозем Азовско-Кубанске низине разликује се од чернозема других региона Русије великом моћи хумусовог слоја, који често премашује 120 см. На овом типу тла добро успевају воће и винова лоза, кукуруз, сунцокрет, шећерна репа, озима пшеница.

Степски равничарски благо брдовити део, северно од линије Приморско – Ахтарск – Старовеличковска – Тимашевск – Кропоткин – Армавир, заузимају карбонатни малохумусни (око 5% хумуса) черноземи, тешког механичког састава. Слични черноземи, али с нешто вишим садржајем хумуса – средњехумусни налазе се на левој обали Кубања, између ушћа река Урупа и Велике Лабе. Таманско полуострво заузимају кестењаста тла, западно-предкавказка и мочварна тла. У планинским деловима Покрајине заступљене су планинско-шумске врсте тла. Укупна површина ораница је 3,9 милиона ха. Веома су заступљене и разновродне шуме – листопадне и четинарске (укупна површина под шумама је 1,9 милиона ха), као и ливаде.

Биљни и животињски свет је богат и разноврсан. На територији покрајине живи 86 врста сисара, 20 гмизаваца, више од 300 птица, 11 врста водоземаца. Многе животињске врсте унете су у „Црвену књигу

⁷ Према: Сельское хозяйство Краснодарского края, <http://www.agrien.ru/reg/краснодарский.html>.

Русије”⁸ (11 сисара, 24 птица, 2 водоземаца, 3 гмизаваца). У Краснодарској покрајини налазе се Кавкаски резерват и Сочински национални парк, као заштићене природне целине. Биљни свет⁹ је представљен са око 30.000 врста, од којих више од половине чине васкуларне биљке. У саставу дендрофлоре је 165 врста, у томе 142 листопадне, 16 листопадних четинара и 7 четинарских. Од општег броја реликтних је 22% а ендемских 24%. Високопланинска флора представљена је са 819 врста травнастих биљака, од којих 287 ендемских. Покрајина је богата и лековитим врстама, од којих око 200 има примену у медицини. Скоро четвртина територије Покрајине (1,7 милион ха) прекривена је шумама. Преовлађују храстове (53,5%), букове (20%) и четинарске шуме (6,5%). Поређење са Србијом¹⁰ показује одређене разлике, али и сличности: укупна површина под шумама у Србији је 2,4 милиона ха, што је 27% од укупне површине, у структури преовлађују букове и храстове од листопадних и борове од четинарских. Горњи податак је услован, имајући у виду, између осталог, непланско крчење шума, као и промене које се увек и свугде дешавају када је реч о шумском фонду. Национална инвентура шума Република Србије¹¹, наводи да је 29,1% Србије под шумама.

Посебан вид природног богатства представља вода. На територији Покрајине налази се Азовско-Кубањски басен слатких подземних вода, највећи у Европи. У њему се налазе огромне резерве термалних и минералних вода. Површином тече више од 500 река, укупне дужине око 14.000 км. Ту је и шест вештачких акумулација површине 59,1 хиљада ха. У приобаљу Црног и Азовског мора река

⁸ „Црвена књига Русије” (Красная книга России) анотирани списак ретких и угрожених врста животиња, биљака и гљива. Израђена је по угледу на Црвену књигу РСФСР, а објављена 2001, прва књига, посвећена животињама, вид. (Т. Пинтал, *Красная книга Российской Федерации (животные)*, Москва, 2001). Друга књига (посвећена биљкама и гљивама) објављена је тек 2008. (Р. В. Камелин и др. *Красная книга Российской Федерации (растения и грибы)*, Москва, 2008). Током 1990-их и у првој деценији овог века објављен је низ одговарајућих регионалних црвених књига на различитим нивоима. У Краснодарској покрајини такве књиге објављене су 1994. и 2007.

⁹ Према: Сельское хозяйство Краснодарского края, <http://www.agrien.ru/reg/краснодарский.html>.

¹⁰ Н. Ранковић, *Економика шумарства*, Београд, 2008, стр. 48.

¹¹ С. Банковић и др., *Национална инвентура шума Република Србије*, Београд, 2009, стр. 43.

Кубањ прави огромну делту, између градова Анапа и Јејск, ширине од 10 до 30 км, с бројним лиманима. Гајењу риба намењено је скоро 13 хиљада ха вештачких језера. Ипак, стање популације основних гајених риба (јесетра, смуђ, тарањ – црноморско-азовска подврста црвенперке, деверика) остаје тешко. У критичном стању је популација моруне, постојано се смањује бројност звездасте моруне.

На Таманском полуострву откривена су налазишта природног гаса и нафте, има и гвоздене руде. У фази градње је лука Тамањ, која треба да постане једна од највећих на југу Русије. Овде је најпознатије налазиште минерала таманит, названог по имену полуострва.

4. ПРИВРЕДА

Наведени природни услови и разноврсна богатства условили су да Краснодарска покрајина спада у економски најразвијеније и инфраструктурно најопремљеније регионе Русије.¹² Припада Северно-Кавкаском економском рејону, којег чини десет субјеката Руске Федерације: Ростовска област, Краснодарска покрајина, Ставропољска покрајина, Република Адигеја, Северна Осетија (Аланија), Дагестан, Карачајево-Черкесија, Кабардино-Балкарија, Ингушетија, Чеченија (Ичкерија). Рејон заузима свега 2% површине Русије (355,1 хиљада км²), али има 19.445.604 житеља (13,6%). Специјализација рејона је агроиндустријска производња, а развијени су и тешка машиноградња и хемијска индустрија.

Административни центар покрајине је град Краснодар, који се налази на Кубано-Приазовској (Прикубањској) низини, на десној обали реке Кубањ. Краснодар је удаљен од Москве 1.539 км. Има више од 800.000 становника (почетак 2014), важан је железнички и друмски чвор, и велики индустријски, транспортни и културни центар. У привредној структури града око трећину чини тешка индустрија

¹² У нашој литератури сиромашна је делима о руској регионалној економици, односно економској географији. Један од изузетака је уџбеник Ане Секуловић (А. Sekulović, *Regionalna ekonomija Rusije sa praktikumom*, Beograd, 2006), али његов карактер и мали обим чине могућим углавном разматрања општијег типа, на нивоу економских региона.

(претежно машиноградња). Заступљене су и нафтно-прерађивачка и хемијска индустрија, производња грађевинских материјала и конструкција. Од грана лаке индустрије развијене су текстилна, кожна, прехранбена, дуванска, индустрија намештаја.

Табела 2. Бруто продукција основних ратарских култура у Краснодарској покрајини (000 тона), место у РФ и удео у РФ (%)

Култура	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	Место	%
Пшеница (озима и јара)	6535	7218,2	4519,8	6967,8	7651,6	8464	1	13,7
Раж (озима и јара)	2,4	5,1	1,2	3	0,2	1,4	49	0,1
Тритикале (озима и јара)	8,9	13,5	12,9	13,6	14,5	13,5	13	2,4
Јечам (озими и јари)	1063	1009	563,6	930,8	979,1	938,5	4	5,3
Овас	28,5	37,5	44,4	36	30,5	37,8	32	0,8
Кукуруз (зрно)	1394,9	2246,3	2752,7	3292,8	3309,8	3327,3	1	25,3
Сирак	н/д	1,5	2,5	3,7	0,8	1,7	8	0,9
Просо	4,5	4,1	2,1	1,3	2,2	2	15	0,4
Пиринач	828,3	823,6	856,8	727,5	822,7	845,4	1	76,2
Хељда	0,3	0,3	1,5	1,1	0,2	0,2	43	0
Жита и махунарке	74,4	95,6	81,9	60,1	59,3	78,7	11	3,3
грашак	71,8	93,3	79,3	55,1	55,1	75,4	9	4,4
пасуљ	н/д	1	1,2	1,3	1,4	1,5	1	20,3
Шећерна репа	7095,5	9283,2	8178,5	6717,3	6748,9	7174,2	1	18,4
Семе сунцокрета	1028,8	1055,7	1100,1	1165,8	1057,9	1016,9	1	11
Соја	213,3	244,9	312,8	313,8	268,1	254,9	4	9,4
Семе уљане репице	51,5	56,2	35,3	89,4	86	40,9	8	4
Семе рујнице	н/д	н/д	н/д	0,3	0,5	1	12	1,1
Семе горчице	0,4	0,6	0,4	0,3	0,7	0,3	28	0,5
Кромпир (инд. сектор)	73,2	94,7	88,1	60,4	71,5	80,5	29	1,1
Поврће	277,7	342,1	320	286,2	318,2	417,2	3	7,9
отворено земљиште	252,9	314,2	275,8	236,3	266,4	346,9	4	7,6
затворено земљиште	24,8	27,9	44,1	50	51,8	70,3	2	9,4
Баштенске културе за исхрану	58,7	56,3	74	72,7	57,6	55,6	5	8,1

Извор: Експертно-аналитически центар агробизнеса, Сельское хозяйство Краснодарского края, <http://ab-centre.ru/page/selskoe-hozyaystvo-krasnodarskogo-kraja>

Краснодар је и значајан научноистраживачки и универзитетски центар (Кубањски државни универзитет, Кубањски аграрни универзитет, Кубањски државни технолошки универзитет, медицинска академија, Кубањски медицински институт и др.). До 1920. град се називао Јекатеринодар, у част императорке Јекатерине Велике, будући да је подигнут 1793. као утврђење, на земљишту које је 1792. она поклонила Црноморској козачкој војсци.

Основ економског потенцијала покрајине чини агроиндустријски комплекс, један од највећих у Русији. Развијени су и енергетско-горивни комплекс (нафтна, нафтопрерађивачка, гасна и електроенергетска област), хемијска и лака индустрија, машиноградња, пољопривреда, шумарство, прерада дрвета и производња намештаја. Најважнији индустријски центри су Армавир, Јејск, Краснодар, Кропоткин, Новоросијск, Тихорецк.

У гранској структури покрајинског БДП издвајају се транспорт (16,2% према 8,2% за Русију у целини) и пољопривреда (16,0% према 7,8%). Учешће индустрије у поређењу с просечним показатељем два пута је ниже – 16% (према 33% за РФ у целини и 23% за Јужни федерални округ). Гранска структура БДП у Србији се, чак и на овом највишем нивоу агрегирања, значајно разликује: прерађивачка индустрија учествује са 18,9%, пољопривреда, шумарство и рибарство са 8,2%, а саобраћај и складиштење са свега 5,4%¹³.

Главна индустријска грана у Покрајини је прехранбена, која обезбеђује 42,8% укупне индустријске производње Покрајине. Од грана лаке индустрије заступљена је и текстилна (камгарно-сукнени комбинат у Краснодару, производња тепиха у Краснодару). По тржишној пољопривредној производњи Покрајина заузима једну од водећих позиција у Русији. Пољопривреда у структури оствареног БДП учествује са 16% (у Русији 7,8%), у привреди Федерације она је заправо најважнији пољопривредни регион (са 7% бруто пољопривредне производње Русије она заузима прво место).

Основне ратарске културе су озима пшеница, пиринач, кукуруз, сунцокрет, шећерна репа, рицинус. Годишња жетва износи око 3,5 милиона тона жита, 715.000 тона кукуруза. По укупном приносу жита

¹³ Учешће у бруто додатој вредности у 2015. према: *Статистички годишњак Републике Србије 2017*, Београд, 2017, стр. 149.

(10% од бруто руског приноса) и шећерне репе (17,3%) на првом је месту у Русији, а по производњи сунцокрета (15%) и вина (37%) заузима једну од водећих позиција. Северно-Кавкаски рејон је основни произвођач пиринча у Русији, а једна од највећих база његове производње је Кубањ. На југу се гаји чај. Велика је и производња биљног уља (око трећине производње у Русији), шећера (око четвртине), меса. У делти Кубања развијен је риболов.

Краснодарска покрајина је значајан пољопривредни произвођач у оквирима целе Руске Федерације (таб. 2). По низу производа она заузима водеће, или једно од водећих места. Производња пољопривредних производа по становнику у текућим ценама на Кубању у 2015. години износила је 60,8 хиљада рубаља, што ју је поставило на 11. место међу регионима Федерације.

Табела 3. Приноси основних култура, мц/ха

Година	2005.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Жита и махунарке								
Русија	18,5	18,3	22,4	18,3	22,0	24,1	23,7	26,2
Краснодарска покрајина	42,9	46,6	53,0	41,2	50,6	53,7	56,1	56,6
Шећерна репа								
Русија	282	241	392	409	442	370	388	470
Краснодарска покрајина	328	365	456	425	518	494	466	556
Сунцокрет								
Русија	11,9	8,9	12,5	12,2	14,5	13,1	14,2	15,1
Краснодарска покрајина	20,3	19,9	22,7	22,5	24,8	23,6	23,5	25,3
Кромпир								
Русија	124	100	148	134	145	150	159	153
Краснодарска покрајина	89	89	97	99	100	108	109	112

Извор: Регионы России. Социально-экономические показатели 2017, Москва, 2017.

Просечни приноси по ха приказани су у табели 3. Иако су подаци непотпуни, они омогућују одређена поређења пре свега с Русијом, а наравно и са Србијом. Најпре се запажа да су просечни приноси у односу на целу Руску Федерацију (знатно) већи, што је наравно потпуно очекивано, Изузетак међу одабраним културама је

кромпир. С друге стране је поређење са Србијом. Према Статистичком годишњаку Републике Србије 2014 (стр. 230) током претходне три године просечни приноси били су (тоне по хектару): пшеница (4,2; 4,0; 4,8), кукуруз (5,1; 2,8; 4,9), шећерна репа (50,7; 35,9; 47,8), сунцокрет (2,5; 2,2; 2,7) и соја (2,7; 1,7; 2,4). Иако мање разлике у односу на Србију постоје, оне ипак нису тако изражене, као што се могло и очекивати.

И у сточарству Краснодарска покрајина заузима истакнуто место у оквирима Руске Федерације. Бројно стање стоке у периоду 2010–2016. приказује табела 4. Производња основних производа сточарства (табела 5), показује да је и овде Краснодарска покрајина у самом врху међу регионима- субјектима РФ.

Табела 4. Бројно стање стоке у Краснодарској покрајини, грла (у 000), на крају године, ранг у РФ 2016.

Година	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	Ранг
Свиње	1.000,9	834,8	310,7	289,2	333,8	433,6	367,1	18
Крупна стока	649,1	633,5	592,4	563,3	542,9	539,3	546,6	7
Овце и козе	151,5	153,9	156,1	180,0	197,1	207,9	227,0	22

Извор: Регионы России. Социально-экономические показатели 2017, Москва, 2017.

Табела 5. Производња сточарских производа у Краснодарској покрајини 2010–2016, ранг у РФ 2016.

Година	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	Ранг
Месо, 000 т (нето)	394,0	428,6	411,8	336,3	339,7	361,8	364,3	3
Млеко, 000 т	1.396,7	1.376,6	1.389,2	1.319,4	1.302,1	1.327,6	1.357,0	4
Јаја, мил. ком.	1.802,0	1.681,2	1.679,1	1.484,6	1.399,3	1.543,2	1.722,4	4
Вуна, т	298	262	258	251	286	306	325	24
Мед, т	2.853	2.586	2.508	2.353	2.347	2.370	2.834	6

Извор: Регионы России. Социально-экономические показатели 2017, Москва, 2017.

5. АГРОХОЛДИНГ КУБАЊ

Најзначајнији привредни субјект у оквиру пољопривредне производње у Краснодарској покрајини је Агрохолдинг „Кубањ”

(АгроХолдинг «Кубањ») – руска пољопривредна компанија са седиштем у граду Уст-Лабинску. Она улази у групу „Базни елемент” («Базовый Элемент») Олега Дерипаске. Холдинг остварује обрт од 10 милијарди рубаља (2015. година) (по курсу 9. маја 2018: 1 руб.=1,5771 дин). Чист профит холдинга износи 2 милијарде рубаља (2015. година).

Агрохолдинг „Кубањ” створен је 2002. године на основу неколико совхоза, међу којима је био и прослављени совхоз истог имена («Кубањ», основан 1950, затим «Россия», «Дружба»). Земљишни фонд новоствореног холдинга износио је тада 30.000 ха, да би до данас био увећан готово четири пута. Запослених је било 2,2 хиљаде.

Најзначајнији реализовани инвестициони пројекти у претходним годинама су:

- 1) Изградња месокомбината капацитета 8,4 хиљ. тона годишње и свињскоробног комплекса од 52 хиљада грла (2015. година);
- 2) Укупно од 2005. реализовано је 5 крупних пројеката «greenfield»;
- 3) Крајем октобра 2015. године потписан је споразум с француским произвођачем семена Maisadour о оснивању заједничког предузећа у Русији, сходно њему Maisadour је спреман да у току 3–5 година уложи 16–20 милиона евра у производњу, наводњавање, селекцију и опрему за селекциони центар у Русији.

АгроХолдинг «Кубањ» једна је од највећих агро фирми Југа Русије. Улази у састав најкрупније федералне диверсификоване индустријске групе «Базовый Элемент». Холдинг има активе у неколико рејона Краснодарске покрајине, седиште је у г. Уст-Лабинск. У састав холдинга данас улазе више од 20 агропредузећа, подељених у пет дивизија: «Сельхозпредприятия» (Пољопривредна предузећа), «Семеноводство» (Семеноводство), «Хранение и переработка зерна» (Чување и прерада житарица), «Мясопереработка» (Месопрерада), «Производство сахара» (Производња шећера). Дакле, основни правци делатности холдинга су ратарство (пшеница, јечам, сунцокрет, соја, кукуруз, шећерна репа), сточарство (производња и прерада меса у живој ваги, прерађевине, млеко), производња шећера, семенарство, коњоводство, прерада и чување житарица.

У састав АгроХолдинга данас улазе: 10 млечно-робних фарми; 2 свињоводска комплекса са 52 хиљаде и 25 хиљада грла; месопрерадни

комбинат са 8,4 хиљаде тона годишње; 2 елеватора укупне снаге истовременог чувања више од 150 хиљада тона; 3 семена завода; највећи у Европи многофункционални сервисни центар за опслуживање и ремонт пољотехнике им. В. Губар; коњски завод «Восход», који узгаја чистокрвне енглеске коње. Земљишни фонд чини 112 хиљада ха, број запослених – око 5 хиљада људи. Предузећа из састава холдинга налазе се на територијама неколико рејона Краснодарске покрајине: Уст-Лабински, Кореновски, Дински, Тбилиски, Тихорецки, Белореченски, Новокубански.

АгроХолдинг «Кубањ» улази у топ-15 највећих аграрних компанија и у топ-5 најефективнијих корисника земље у Русији. Такође, холдинг спада у десет највећих сточарских предузећа у Русији по броју грла крупне рогате стоке (разне врсте и сорте говеда), са више од 17.000 грла. По обиму производње млека холдинг улази у 15 највећих произвођача у Русији. Компанија располаже сопственом научно-техничком лабораторијом, која се бави селекцијом високоприносних хибрида кукуруза, такође разрађује и имплементира уникатне за Русију технологије у ратарству и сточарству. Од 2008. године АгроХолдинг се бави селекцијом пољокултура, а 2014. стартовао је програм репродукције племенитог млечног стада методом трансплантације ембриона.¹⁴

6. ОСТАЛИ ПРИВРЕДНИ ПОТЕНЦИЈАЛИ

Краснодарска покрајина излази на два мора – Азовско и Црно, што одређује и њен велики значај у транспортном погледу. Главне морске луке су Новоросијск и Туапсе, обе на Црном мору (види слику 6), а за речни саобраћај важан је и Кубањ, који је плован од ушћа Лабје (град Уст-Лабинск, 62 км источно од Краснодара). Развијени су и аутомобилски и железнички (Северно-Кавкаски железнички пут), као и ваздушни саобраћај. Пет аеродрома (међународни Краснодар, Сочи и Анапе, и унутрашњи Гелендик и Јејск) обједињено је у групу „Базел

¹⁴ Знатно детаљнији приказ АгроХолдинга Кубањ може се видети, на пример у: Кто кормит Россию, <https://www.kp.ru/best/msk/agroholding-kuban/>.

Аеро”. Ваздушна врата Покрајине је аеродром „Пашковски” (Краснодар), један од највећих у Русији (у 2010. години заузео је 7. место по броју путника). Цевоводни транспорт представљају међународни нафтовод „Тенгиз – Новоросијск” и гасовод „Русија – Турска” („Плави ток”). Нафтовод повезује градове Тенгиз (Западни Казахстан) и Новоросијск, укупне је дужине 1.510 км, са пропусном моћи од 28,2 милиона тона нафте годишње. У старту пројект је разрађиван с намером да његова првобитна пропусна моћ буде увећана до 67 милиона тона нафте годишње.

Гасовод „Плави ток” повезује Русију и Турску, преко Црног мора (тачније, по дну Црног мора). Његова укупна дужина је 1.213 км, од чега на морски део долази 396 км. Изграђен је у оквиру руско-турског споразума из 1997, а његова комерцијална експлоатација почела је већ у фебруару 2003. Првобитна пропусна моћ гасовода била је 16 милијарди м^3 , а предвиђено је његово повећање до 32 милијарде м^3 . „Плави ток” је пројект који је срушио многе рекорде и дао огроман импулс развоју гасне индустрије. У 2013. години овим гасоводом транспортовано је у Турску 13,7 милијарди м^3 гаса, а Русија и Турска су постигле принципијелну сагласност о повећању његове пропусне моћи до 19 милијарди. Турске власти изразиле су и спремност да размотре могућност проласка гасовода „Јужни ток” кроз Турску, што би у потпуности променило позицију неких земаља у вези са заоштреним проблемом градње тог гасовода, пре свега Бугарске. Овај моменат је свакако од интереса и великог значаја и за место Србије у реализацији овог пројекта, у коме је тренутно наша позиција доста неизвесна.

Покрајина је један од главних туристичких рејона Русије, с одмаралиштима међународног значаја. Већи је број познатих дестинација. Сочи (удаљен 1.700 км од Москве, 270 км југоисточно од Краснодара) највеће је одмаралиште у Русији, важан транспортни чвор – железничка линија која повезује Северни Кавказ са Закавказјем, такође велики економски и културни центар црноморске обале Русије. Територију Сочија окружују са североистока, истока и југоистока гребени Великог Кавказа (висине од 300 до 1.100 м, огорађујући приобалну зону од хладних северних и источних ветрова, стварајући тако јединствену климу, која је омогућила да суптропско летовалиште организује зимске олимпијске игре. Познате дестинације су и Анапа, Гелендик, Јејск, Горјачи Кључ, Туапсинска туристичка зона.

Туристичку привлачност Покрајине потврђују и друге знаменитости и дестинације.¹⁵

Краснодарска покрајина по резултатима 2013. постала је прва у рејтингу Министарства регионалног развоја РФ по инвестиционој привлачности руских региона. Захваљујући у првом реду олимпијском мегапројекту, већ у 2012. остварена је стопа инвестиција од 57,4%, уз обим инвестиција од 798 милијарди рубаља, и бруто домаћи производа покрајине од 1.399 милијарди рубаља. У 2013. години инвестиције у основни капитал у БДП региона износиле су 61,2%, обим инвестиција премашао је 907 милијарди рубаља, а бруто регионални производ 1,5 билиона рубаља. Почетком 2014. године на Кубању се реализовало 225 крупних инвестиционих пројеката, укупне вредности 900 милијарди рубаља.¹⁶ Место у врху инвестиционе привлачности у РФ регион је одржавао и наредних година, након завршетка бума изазваног играма у Сочију, и упркос кризи после познатих догађаја у 2014.¹⁷

ЗАКЉУЧАК

Краснодарска покрајина је територијално и по броју становника један од мањих субјеката Руске Федерације. Упоредива по тим показатељима с мањим европским земљама, она се одликује великом разнообразношћу природних, културних и економских услова. Један је од економски најразвијенијих региона Русије, с релативно заокруженом привредном структуром. Развијени агроиндустријски комплекс, гране тешке машиноградње, нафтна и гасна индустрија пружају повољне услове за даљи привредни развој. Посебну повољност чине погодни услови за развој разних облика туризма, а излазак на два мора за даљи

¹⁵ Видети детаљније у текстовима овог аутора: Р. М. Буквић, Краснодарска покрајина и Република Србија: могућности и перспективе сарадње, Београд – Нови Пазар, 2016. и R. M. Bukvić, Krasnodar Krai – Agro-Industrial Giant and Tourist Jewel of the Russian Federation, *Journal of the Geographical Institute „Jovan Cvijić” SASA*, 2014, № 3

¹⁶ Инвестиционне рекорде, *Краснодарский край*, 2014, № 2.

¹⁷ Видети редовне приказе годишњег Руског инвестиционог форума у Сочију. На пример: Лучшая площадка, *Краснодарский край*, 2018, № 1.

развој саобраћаја, који је иначе један од најразвијенијих сектора у привредној структури региона.

Могућности сарадње Србије и Краснодарске области, с обзиром на карактеристике њихових привредних структура, могу се тражити у сферама кооперације на нивоу високих технологија, у научно-истраживачкој области, пре свега у агрокомплексу, као и у области туризма. Уобичајене представе, ма колико иначе биле тачне када је реч о Русији у целини, о нашим извозним шансама у домену пољопривредно-прехрамбених производа, у овом случају очигледно нису и не могу бити примарне.

Посебну пажњу у будућој, могућој, сарадњи у домену пољопривреде и прехрамбене индустрије свакако би требало посветити интензивирању контаката и сарадњи између ПКБ-а и Агрохолдинга Кубањ, као највећих и најзначајнијих предузећа двају ентитета – Републике Србије и Краснодарске покрајине.

Када је реч о сарадњи с овим регионом, али и Русијом у целини, не би се смела запоставити ни наша грађевинска оператива, која је након свих проблема и тешкоћа кроз које је пролазила током периода транзиције, управо у току градње инфраструктуре за олимпијаду у Сочију, још једном показала своју виталност, и већ заузела добре позиције.

AGRICULTURE OF KRASNODAR KRAI AND AGROHOLDING KUBAN

Summary:

This article analyzes the agriculture of the Krasnodar Krai, one of the smallest but economically most developed subjects of complexly organized Russian Federation. At the beginning it was provided a geographic and socio-economic description of Krasnodar Krai. Its size and population are comparable to the ones of smaller European countries, such as Austria, Czech Republic, Republic of Ireland or Denmark, Finland and Slovakia. In comparison to Serbia, this region is somewhat smaller and less densely populated. Its landscape and climate diversity, as well as an abundance of natural resources make a good

starting point for a further economic and social development of the region. The agro-industrial complex and tourism are especially developed in this region and are considered its strong points both within Russia and outside its borders. In the production of many agrarian products Krasnodar Krai is leader, or at the top in the Russian Federation. It is also given the short survey of the AgroHolding Kuban, greatest and most important agriculture and food enterprises in the Krasnodar Krai, and one of the greatest in Russia. The level of industrial cooperation between Serbia and Russia is considerably lower than in the times of SFRY and USSR. However, it will certainly increase in the future, leading to an intensification of cooperation with Krasnodar region which will not only be based on trade relations.

Key words: Krasnodar Krai, agro-industry, tourism, development, Agroholding Kuban

ЛИТЕРАТУРА:

Банковић, Станиша; Милан Медаревић, Дамјан Пантић, Ненад Петровић. *Национална инвентура шума Република Србије*, Београд: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије – Управа за шуме, 2009, 244 стр.

Буквић, Рајко М. Крaснoдaрскa пoкрaјинa и Рeпубликa Србијa: мoгућнoсти и пeрспeктивe сaрaдњe, IV simpozijum *Ekološko-duhovne vrednosti u multietničkom prostoru Srbije, zapadnog Balkana, Evrope i sveta*, ed. Slobodan Nešković, Novi Pazar, 8–10 septembar 2016, Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti, Beograd – Novi Pazar, 2016, стр. 171–194.

Видяпин, В.И. (ред.) *Экономическая география России*, Москва: ИНФРА-М, 2012, 567 с.

Котляков, В.М. (ред.) *Географический энциклопедический словарь (географические названия)*, издание третье, Москва: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия», 2003, 903 с.

Инвестиционные рекорды, Краснодарский край, 2014, № 2, 68 с.

Кавказский заповедник, <http://www.smileplanet.ru/russia/kavkazskiy-zapovednik>

Камелин, Р.В. и др. *Красная книга Российской Федерации (растения и грибы)*, Москва: Товарищество научных изданий КМК, 2008, 855 с.

Климат Краснодарского края, http://trasa.ru/region/krasnodarskiy_clim.html

Краснодар, <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

Краснодарский край карта, www.yandex.ru

Кто кормит Россию, <https://www.kp.ru/best/msk/agroholding-kuban/>

Лотышев, Иван Павлович. *География Краснодарского края*, Краснодар: Кубанский учебник и Печатный двор Кубани, 2001, 136 с.

Лучшая площадка, *Краснодарский край*, 2018, № 1, с. 8–18.

Общероссийский классификатор экономических регионов ОК 024-95, ОКЭР 2000, Москва: Издательство стандартов, 2000.

Пинталь, Т. (ред.) *Красная книга Российской Федерации (животные)*, Москва: АСТ – Астрель, 2001, 864 с.

Ранковић, Ненад. *Економика шумарства*, Београд: Шумарски факултет, 2008, 372 стр.

Регионы России. Социально-экономические показатели. 2017, официальное издание, Федеральная служба государственной статистики, Москва: Росстат, 2017, 1402 с.

Россия на карте мира, <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

Сельское хозяйство Краснодарского края, <http://www.agrien.ru/reg/краснодарский.html>

Солнцев, Александр. *Дольмены*, Санкт-Петербург: Диля, 2005.

Статистички годишњак Републике Србије 2017, Београд: Републички завод за статистику, 2017, 481 стр.

Статистички календар Републике Србије 2017, Београд: Републички завод за статистику, 2017, 180 стр.

Территориальный состав России, http://kcbux.ru/Statyy/ZA_zizny/za-016_karta-RF.html

Туголуков, Денис. *Гербы регионов России*, № 26, Краснодарский край, Москва: АРИА – АиФ, 2016, 16+2 с.

Федеральные округа России, Яндекс.Картинки, www.yandex.ru

Экспертно-аналитический центр агробизнеса, Сельское хозяйство Краснодарского края, <http://ab-centre.ru/page/selskoe-hozyaystvo-krasnodarskogo-kraya>

Южный федеральный округ,
https://ru.wikipedia.org/wiki/Южный_федеральный_округ

Bukvić, Rajko M. Krasnodar Krai – Agro-Industrial Giant and Tourist Jewel of the Russian Federation, *Journal of the Geographical Institute „Jovan Cvijić” SASA*, Vol. 64, 2014, № 3, pp. 331–349.

Sekulović, Ana. *Regionalna ekonomija Rusije sa praktikumom*, Beograd: Megatrend univerzitet primenjenih nauka, 2006, V+132 str.